

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2014 m. lapkričio 21 d. *

Lietuvos SSR KGB inkriminuotų veikų Lietuvos partizanui Antanui Kraujeliui papildomas tyrimas

Tyrimo metu išanalizuoti septyni epizodai, dalyvavimui kuriuose Lietuvos SSR KGB kaltino Lietuvos partizaną A. Kraujelį.

Ginkluotas pasipriešinimas, partizaninis karas kilo kaip atsakas į Sovietų Sąjungos įvykdytą Lietuvos Respublikos okupaciją ir aneksiją. Partizaninio karo metu geriausiai organizuota ir stipriausia Šiaurės Rytų Lietuvos srityje buvo Vytauto apygarda, jos partizanai stodavo į kautynes, surengdavo sėkminges išpuolius prieš okupacinės valdžios įstaigas ir kolaborantus. Nepaisant patiriamų didelių nuostolių, apygardos štabo vadovaujama Vytauto apygarda iki 1952 m. veikė kaip vieningas kovinis dalinys. 1952 m. pradžioje Vytauto apygardos šstabas nustojo egzistavęs.

Antanas Kraujelis (slapyvardžiai Pabaisa, Siaubūnas) gimės 1928 m., antrosios sovietinės okupacijos pradžioje tapo partizanų ryšininku, o 1948 m. rudenį, artimųjų teigimu, jau buvo Vytauto apygardos Liūto rinktinės partizanas. Pagal Lietuvos SSR KGB duomenis – partizanas nuo 1950 m. pradžios.

A. Kraujelis priklausė Vytauto apygardos Liūto rinktinės Žeručio rajonui, ginkluoto pasipriešinimo struktūroje ėjo Žvalgybos skyriaus viršininko pareigas. Ši pareigybė, be kitų funkcijų, įpareigojo rinkti žiniasklaidoje įvairiose publikacijose Antanui Kraujeliui primetami kaltinimai yra nepagrįstojokiais teisinėse valstybėse būtinais tvirtais įrodymais, remiamasi tik fragmentais ir tendencingai parinktais KGB dokumentuose pateiktais kaltinimais. Tik nuoseklus, išsamus ir nešališkas vienų šaltinių tyrimas gali atskleisti tikrą tiesą.

dovavęs partizanų grupei. A. Kraujelis yra ne kartą dalyvavęs ginkluotuose susirėmimuose su sovietinio okupacijos režimo karinėmis struktūromis. Pavyzdžiui, 1951 m. gruodžio 17 d. Skudutiškyje dėl išdavystės ir MGB agento pranešimo kartu su Danieliumi Bružu-Atlantu pateko į karinės čekistų grupės iš aštuonių MGB kareivių pasalą. Partizanai, atsidūrė pasalos užblokuotame rėmėjo name, ginklu priešinosi. Sunkiai sužeistas D. Bružas bandė bėgti, tačiau už 400 m. krito nušautas. A. Kraujelis iš apsupimo ištruko. Jį nesėkmingai persekojo penkiolikos asmenų karinė rezervinė grupė su tarnybiniu šunimi, bet jam nuo persekiotųjų pavyko atsiplėsti, pakeliui iš kolūkio arklidės paėmus arkli. Ši įvykij specialiajame pranešime MGB vadovybei apraše MGB Molėtų rajono skyriaus viršininkas vyr. ltn. L. Bakutis (Lietuvos ypatingasis archivas, f. K-11, ap. 1, b. 2016, l. 351-352; Janina Šyvokienė, „Gyvenimą paaukoje Tėvynė“, 2011, psl. 185).

Vieniems bendražygiam žuvus, kitiems patekus į nelaisvę ar pasitraukus iš kovos, A. Kraujelis liko vienas. 1965 m. kovo 17 d. Utenos rajone sovietų karinės čekistų operacijos metu buvo apsueltas, atsišaudant sužeistas ir, nenorėdamas patekti į nelaisvę, nusišovė.

Žiniasklaidoje įvairiose publikacijose Antanui Kraujeliui primetami kaltinimai yra nepagrįstojokiais teisinėse valstybėse būtinais tvirtais įrodymais, remiamasi tik fragmentais ir tendencingai parinktais KGB dokumentuose pateiktais kaltinimais. Tik nuoseklus, išsamus ir nešališkas vienų šaltinių tyrimas gali atskleisti tikrą tiesą.

(keliamo į 4 psl.)

Edukacinė paroda „Alytaus šaulių rinktinei 95 metai“

Alytaus šaulių rinktinės įkūrimo 95-osioms metinėms skirta paroda, iškilmingai atidaryta Alytaus kraštotoyros muziejuje, ypatinga, nes pirmą kartą vienoje vietoje buvo suinkinta ir kiek galima išsamiau

pristatyta 95 metus Dzūkijoje veikiančios Lietuvos šaulių sąjungos istorija. Senosios tarpukario, taip pat Antrojo pasaulinio karo ir rezistencijos laikų fotografijos, dokumentai, uniformos – tai autentiški prae-

ties liudijimai apie šios organizacijos kūrimo darbą, tikslus, narių veiklą tiek taikos, tiek ir karo su okupantu laikotarpiu. Plati nuotraukų kilmės geografija supažindina lankytoją su aktyvia organizacijos veikla ne tik Alytuje, bet ir mažesniuose Alytaus regiono miesteliuose: Senojoje Varėnoje, Butrimonyse, Dauguose, Merkinėje, Nemunaityje, Simne, Lazdijuose, Leipalingyje, kitose vietovėse... Parodoje taip pat pristatyta nuo 1989 metų atkurtos dabartinės Lietuvos šaulių sąjungos veikla. Daugelio dėmesi patraukė 1991-ųjų Parlamento gynėjų – šaulių nuotraukos. Galima tikėtis, kad ne vienas jaunuolis, matydamas fotografijose užfiksotą bendraamžių veiklą šaulių gretose, sumanytų papildyti Saulių sąjungos gretas.

Sumanymas parengti parodą kilo LŠS karininko Antano Juozapavičiaus šaulių 1-osios rinktinės vadui ats. kpt. Skirmantui Valatkevičiui: „Artėjant 95-osioms šaulių rinktinės įkūrimo metinėms, 2014 metų vasarą kilo idėja parengti nuotraukų parodą Alytaus šaulių namuose. Vėliau mintis plėtojosi ir bendradarbiaujant su Alytaus kraštotoyros muziejumi pasiekėme, kad parodaaptų edukacine.

(keliamo į 2 psl.)

Naujos knygos

Valstybės kūryba – nesibaigiantis darbas

Vos prieš pusmetį pristatėme buvusio ilgamečio LPKTS pirmininko dr. Povilo Jakučionio viešųjų kalbų knygą „Priesinantis sovietizmo restauracijai“, o dabar skaitytojus kviečiame susipažinti su nauja šio autoriaus knyga – straipsnių rinkiniu „Valstybės kūryba – nesibaigiantis darbas“.

„Mintijus leistiviešųjų kalbų ir straipsnių knygą iškėlė mano bendraminčiai. Priėmiau šią idėją galvodamas, kad tai būtų mano darbo ataskaita rinkėjams ir buvusiems politiniams kaliniams ir tremtiniams, patikėjusiems man LR Seimo nario ir Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sąjungos pirmininko

pareigas, – leidinio ižangoje rašo P. Jakučionis. – Iš viso esu paraše per 500 straipsnių. Iš jų apie 300 – po 1990 metų.“

Į knygą sudėti straipsniai buvo publikuoti žurnaluose „Statyba ir architektūra“, „Žemės ūkis“, „Varpas“, laikrašciuose „Lietuvos aidas“, „XXI amžius“, „Voruta“ ir, žinoma, „Tremtinyje“.

Straipsniuose nagrinėjamos įvairios Lietuvos politinio, visuomeninio, kultūrinio, ūkinio gyvenimo temos, Lietuvos valstybės kūrimo darbai, sėkmės ir nesėkmės. Tai tarsi atkurtos nepriklausomos Lietuvos istorija, kurią skaitydamas nusikelia nesenus, bet kar-

tais jau primirštamus laikus. Aptariama Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sąjungos veikla – politinė ir visuomeninė, jos reikšmė Lietuvai.

„Tremtinio“ inf.

POVILAS JAKUČIONIS
VALSTYBĖS KŪRYBA –
NESIBAIGIANTIS DARBAS

LPKTS Prienų filialo visuotiniame susirinkime

Lapkričio 15-ąją Prienų šaulių namuose įvyko Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos Prienų filialo visuotinis ataskaitinis rinkiminis susirinkimas, kurio metu iš dviejų kandidatūrų filialo valdybos pirmininke vėl išrinkta Dalytė Raslavicienė. Prienų rajone tai unikalus atvejis, kai žmogus vadovauja organizacijai nuo jos įkūrimo dienos. Keitėsi pavadinimas, statusas, bet niekas negalėjo pakeisti prieniskių noro turėti lyderę – patikimą, darbšią, kupiną idėjų, be kurios Veiverių krašto žmonės sunkiai išsivaizduoja Gedulą ir Vilties dieną, Vasario 16-ąją ar Kovo 11-ąją, mokyklų bendruomenės – istorijos pamokas apie sovietų okupacijos laikotarpi.

Pristatydama savo metinę ataskaitą Dalytė Raslavicienė minėjo restauruotus Tauro apygardos partizanų paminklus Veiveriuose, atnaujintą Vangų girios bunkerį ir „Skausmo“ kalnelio koplytėlę, Geležinio Vilko rinktinės vado Juozo Stravinsko-Žiedo jubiliejinių paminėjimą, dalyvavimą partizanų dainos konkurse. Maloniais prisiminimais pasidalijo iš Vilniaus Viršuliškių vidurinėje mokykloje surengto respublikinio dainų festivalio, skirto 1948-ųjų trėmimui atminti – čia buvusi tremtinė D. Raslavicienė dalyvavo su Prienų „Ažuolo“ pagrindinės mokyklos mokiniais. Šiuos drauge su filialo valdybos nare Dalia Lukšaitė-Maciukevičiene per metus nuveiktus prasmingus darbus išvardijo filialo pirmininkę. Ji taip pat nuoširdžiai padėkojo valdybos nariui Juozui Išganaičiui už pagalbą restauruojant Tauro apygardos partizanų bunkerius.

Kaip ir kiekvienais metais, taip ir šiemet, D. Raslavicienė kartu su Prienų sporto mokyklos direktoriaus pavaduotoja Aldona Ivanauskienė organizavo bėgikų, tarp jų ir buvusių tremtinių vaikų, nešančių ugnį iš Tauro apygardos, išleistuves į LPKTS rengiamą saskrydį „Šiauliai Lietuva širdy“ Ariogaloje.

Taigi galime tik pasidžiaugti, kad D. Raslavicienės vadovaujamas LPKTS Prienų filialas – tikrai patikimose rankose. LPKTS Prienų filialo valdybos pirmininkė pavaduotoja pasirinko Juozą Išganaitį, Danutę Skaudickienę ir Joną Kartavičių. Prieniskiai vėl atsakinėti tės filialo veiklą, į valdybą išrinkę entuziastingus visuomenininkus: Dalią Lukšaitę-Maciukevičienę, Rasą Ivanauskienę, Ritą Keturakię, Leoną Samalavičių, Zitą Gemptler, Audronę Lazdaus-

kienę, Ireną Žiogienę, Veroniką Bielinienę, Oną Juodsnukienę, Stanislavą Rakauskienę, Praną Batutį, Moniką Bannonienę, Jurgį Budrevičių ir Angelę Žukauskienę.

Po rinkinių procedūrų Dalia Lukšaitė-Maciukevičienė kvietė filialo narius teikti naujų idėjų ateinančių metų Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos vykdomiems projektams, nes lėšų paminklų restauravimui, atmintinų datų ar paminėjimų renginiams filialas gali gauti tik dalyvaudamas projektinėje veikloje. Visiems ataskaitinio rinkiminio susirinkimo dalyviams ji perdarė nuoširdžius Prienų garbės piliečio ir LPKTS garbės pirmininko Antano Lukšos linkėjimus ir kvietimą „laikyti frontą“. Taip pat Dalia citavo JAV lietuvių išeivijos „Draugo“ laikraščio straipsnį, kuriame aprašytas ir „Skausmo“ kalnelis, puoselėjamas Dalytės Raslavicienės.

LPKTS Prienų filialo valdybos pirmininkė D. Raslavicienė džiaugėsi, kad šiemet būti filialo nariais pareiškė norą net 16 žmonių, tarp jų gydytoja Rasa Ivanauskienė, kurios Amžinybėn iškeliavės tévelis Juozas Rachlevičius įkūrė konservatorių partijos skyrių Prienuose, Prienų rajono savivaldybės tarybos narė Rita Keturakiene, Prienų krašto muziejaus direktorės pavaduotojas Leonas Sakalavičius.

Analizuodama padėtį Prienų rajone, kai savo narystę TSLKD Prienų skyriuje sustabdė didžioji dalis filialo narių – buvusių tremtinių, pirmininkė apgailėstavo, kad nuoširdžių, profesionaliai parengtų, krašto istoriją primenančių renginių metu vienas iš kandidatų į mero postą ragina mokinius nesidairyti į praeitį, užmiršti sovietų aukas. Žmogus, nemoantis savo istorijos, yra tarsi vaikas, jis sunkiai atsirenka vertėbes, pamiršta tradicijas, savo žemę, į kurią, apšlakstytą savanorių krauju, mes nuolat remiamės. Juk pagarbairpatitikėjimas neperkami ir neparoduodami, tai gali nusipelnyti tik kitiems atsidavę žmogus...

Esu tévu parvežta iš tremties ir savo gyvenimą sujungusi su likimo broliais LPKTS Prienų filialo veikloje. Linkutimesniu patriotine dvasia parengtų darbų, jamžinančiu garbingą lietuvių tautos istoriją, kiekvienam organizacijos nariui ir mūsų nenuilstančiai pirmininkai Dalytei Raslavicienei.

Danutė PLENTAITĖ-SKAUDICKIENĖ

Posovietinė visuomenė

Antrojo sekretoriaus viršenybė

Jau pirmaisiais bolševikinės okupacijos metais buvo megintata lietuvinti okupanto brukamą terminą: vietoj „sovietai, sovietinis“ – vartoti „tarybos, tarybinis“. Pastarieji terminai turėjo tiesmukai rodyti, kad taryboje bus tariamasi visais svarstomais klausimais. Deja, taip negalėjo būti ir nebuvo. Dažniausiai įvairių rangų tarybose pirmininkavo sekretorius lietuvis, antrasis sekretorius – būtinai rusas, neretai net lietuvių kalbos nemoantantis. Galiojo viešai neskelbia ma antrojo sekretoriaus viršenybė. Pirmasis sekretorius visus sprendimus privalėjo aptarti su antruoju sekretoriumi ir gauti jo pritarimą. Visais principiniais ir kebliais klausimais vilniškis antrasis sekretorius gaudavo nurodymus tiesiogiai iš Kremliaus. Kompartijos Centro komiteto kontrole buvo nuolatinė ir griežta.

Pilietyškai negaluojanti visuomenė

Tokia visuomenė neišgydoma burtažodžiais. Tik nuoseklipilietyne, religinė, visuomeninė veikla stiprina pilietyne savivoką ir atsakomybę. Pilietyškai neatsparios gyventojų grupės, dalyvaujančios visuomeninėje, kultūrinėje veikloje brėsta sparčiau. Visuomenė turėtų būti dėmesinga tokiai grupių poreikiams. Ji turi būti

gydoma ir pati siekti kuo greičiau pasveikti. Savo metu Desovietizacijos įstatymas kėlė didelę sumaištį. Parlamente radosi daug įvairių siūlymų – kai kurie iš jų buvo verti atidauš dėmesio, bet ne todėl, kad Lietuvoje, atskratančioje sovietmečio palikimo, radosi naujos atgailos apaštalų. Vieiname kitame „laisvosios spaudos“ laikraštyje buvo gailiai skundžiamasi dėl demokratijos likimo mūsų krašte. Juk pasitaikydavo, kad mitingo ar eitynių metu dar pilnametystės nesulaukusiam berniokui, nusitaikiusiam pomidoru į valdininką, buvusį kompartijos CK narį, buvo šaukiama apie fašizmo grėsmę Lietuvoje. Tokių išpuolių ženkliai sumažėjo.

Politinio „šventraščio“ vaidmuo

„Raudonojo“ socializmo kūrėjų lyderis Josifas ir „rudojo“ nacionalsocializmo kūrėjas Adolfas 1939 metais pasidalijo Europos nepriklausomų valstybių žemes į suplanavę Antrojo pasaulinio karo pradžią. Maskva skelbė, kad Rusijoje kuriamas tikrasis brandusis socializmas ir belieka paskutinis žingsnis į visuotinės gerovės santvarką – komunizmą. Tas paskutinis žingsnis buvo žengtas ir... Rusija atsidūrė pradinėje rinkos kapitalizmo stadijoje. Abi socializmo

utopijos bankrutavo dėsningai. Totalitarinių režimų valdomoms valstybėms buvo būdinga: vienas vedlys žinantis kelią įpergalę ir laimingą rytojų; viena partija, kuri niekada, niekur ir niekaip neklysta; vienas politinis „šventraštis“. Pavyzdžiui, „Trumpas VKP (b) kurcas“ arba Adolph Hitler „Mein Kampf“.

Dabarties realijos

Internete randame duomenų, kad Lietuvoje veikia 44 reģistruotos politinės partijos, Seime sudariusios šias frakcijas: „Tvarkos ir teisingumo“, Darbo, Liberalų sąjūdžio, Lietuvos socialdemokratų partijos, Lietuvos lenkų rinkimų akcijos, Tėvynės sajungos–Lietuvos krikščionių demokratų partijos. Politinio gyvenimo stabilumui teigiamą įtaką daro nuosekli Respublikos Prezidentės ir Seimo vykdoma užsienio politika. Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje ir NATO yra patikimas valstybės saugumo garantas. Kito lygiaverčio pasirinkimo nėra. Mūsų šalies piliečiams derėtų nepamiršti Nepriklausomybės metų patirties ir kūrybiškai domėtis Vakarų demokratijos pasiekimais. Turime jausti moralinę pareigą atspindėti baltų kultūrą Europoje ir visame pasaulyje.

Edmundas SIMANAITIS

Edukacinė paroda „Alytaus šaulių rinktinei 95 metai“

(atkelta iš 1 psl.)

Muziejuje moksleiviai ir kiti Alytaus bendruomenės nariai bei mūsų miesto svečiai turės puikią galimybę lankytis parodą ir susipažinti su Lietuvos istorija, tuo pačiu ir Šaulių sajungos istorija bei veikla 1919–2014 metais. Iki pavasario paroda veiks Kraštotoyros muziejuje, po to bus eksponuojama kitose viešose erdvėse.

Ekspoziciją sudaro 18 nuotraukų ir dokumentų stendų, iš kurių 8 stendai skirti 1919–1940 metų Dzūkijos šaulių veiklai atspindėti. Du stendai skirti temai „Šauliai partizanų gretose 1944–1953 m.“ Dar aštuoni stendai skirti temai „Alytaus šaulių rinktinė 1990–2014 m.“ Iš viso parodoje pateikta 225 nuotraukos ir 8 dokumentai. Trijuose mažesniuose stenduose pateikiama rašytinė informacija apie minėtus tris istorinius tarpsnius. Taip pat ekspozicijoje galime palyginti šaulių uniformų kaičių įvairovę. Pateikti keturi skirtingi variantai: atkurtos

Šaulių sajungos pirmojo šaulio kasdieninė uniforma su ženklais (1990 metais), atkurtos Šaulių sajungos pirmojo šaulio lauko uniforma su ženklais (1991 metais), šaulio lauko uniforma su ženklais (2010 metais), jaunojo šaulio kasdieninė uniforma su ženklais (2010 metais).

Nuotraukas, dokumentus parodai pateikė: Algimantas Antanavičius iš Alytaus rajono, Mindaugas Černiauskas iš Varėnos rajono, Jonas Dagilius, Jonas Godliauskas iš Alytaus, Petras Grėbliauskas iš Alytaus rajono, Juozas Jonytis iš Varėnos, Antanas Karalukas iš Alytaus rajono, Gediminas Karauskas iš Lazdijų, Algimantas Kašeta iš Vilniaus, Gintaras Lučinskas ir Birutė Maškevičiūtė iš Alytaus, Kęstutis Plukys iš Varėnos, Virginijus Urbanas iš Vilniaus, Alytaus kraštotoyros muziejus, Genocido aukų muziejus iš Vilniaus, Karininko Antano Juozapavičiaus 1-oji šaulių rinktinė. Po parodos atidarymo Va-

rėnos rajono savivaldybės Merkinės kraštotoyros ir genocido muziejaus direktorius Mindaugas Černiauskas teigė: „Parodos šviečiamoji ir edukacinė prasmė neabejotina. Kiekviena save gerbianti organizacija turi domėtis savo istorija ir kaip įmanoma aktyviai skleisti žinią: „Mes buvome, esame ir būsime“. Dėl šios priežasties norėtusi ne tik padėkoti parodos kuratoriui Gintarui Lučinskui už atliktą darbą, bet ir palinkėti rūpintis tuo, kad parodą pamatyti kuo daugiau žmonių. Kadangi paroda kilnojama, įmanoma jos kelionė per visą Pietų Lietuvą (kultūros centrai, mokyklos, parodų salės). Dar vienas darbas, kurį reikėtų atlikti – pasirūpinti surinktos medžiagos katalogo išleidimu. Toks katalogas praturtintų ne vienos šeimos knygų lentyną. Studijuodami garbingą mūsų krašto istoriją, juo, kaip papildoma edukacine priemonė, galėtų naudotis istorijos mokytojai ir mokiniai. **Gintaras LUČINSKAS**

Įvykiai, komentarai

Rusų carui parodė špyga

Knygos „Tautų rekonstrukcija“ autorius Timothy Snyderis (šią knygą „Minties“ leidykla 2008 metais išleido ir lietuvių kalba) yra išsakęs nuomonę, kad Rusijos agresyvios politikos tikslas – ne Ukraina, bet visa Europa, dar tiksliau – demokratiniai Vakarai. Su šia mintimi sunku nesutikti – juk matome ne šiaip Rusijos bandymus palankiai savo atžvilgiu nuteikti Vakarus, bet jau padarytus darbus „prišant“ Vakarų Europos valstybes, tiesa, kol kas ekonominės priklausomybės pavadžiais. Netvirti tie pavadžiai, bet visvien virvė: štai vokiečiai pakankamai nuolaidūs Rusijai todėl, kadyra viisiškai priklausomi nuo rusų duju (šioje vietoje verta prisiminti, kad po stichinės nelaimės Japonijoje, per kurią buvo apgriauta Fukušimos atominė elektrinė, Vokietija nusprendė atsisakyti atominių elektrinių kaip nesaugią, todėl priklausomybė nuo „Gazprom“ dar padidėjo – įdomu būtų sužinoti, kokį vaidmenį įtikinėjant vokiečius atominių elektrinių nesaugumu atliko Kremliaus agentūra?), pran-

cūzai, lyg katė su karštu blynų, leliuoja su kariniais „Mistral“ klasės laivais, kuriuos 2011 metais už 1,2 milijardo eurų užsakė Rusija (Maskva apdairiai įspraudė prancūzus į kampą – buvo sukurta tūkstančiai darbo vietų, dabar jas prarasti reikštų vietinių komunistų riaušės, finansines užsakovo pretenzijas, negana to, Vakarų sąjungininkai reikalauja Pariziaus neparduoti agresoriui karo laivų, nes jie gali „grįžti bumerangu“), italai, kuriems nemažą įtaką daro gero Putino draugelio Berluskonio partija (kur dar naujoji ES užsienio politikos vadovė italié Frederica Mogherini su savo simpatijomis Putini), net neapsimetita, kad jiems kur kas aktualesni nelegalū iš Afrikos „desantai“ nei tikimybė rusų desantininkus išvysti kurioje nors Vakarų Europos sostinėje. Tik Didžioji Britanija išdidžiai tēškia: Rusija nediktuos pasaulio tvarkos Vakarų civilizacijai. Tenka pripažinti – šioje valstybėje dar jaučiasi aristokratijos alsavimas, kurio neužgožia proletariato minios šauksmas (kaip Vokietijoje ar Prancūzi-

joje), todėl net nacionalistų skystas pritarimas Putino „vertybėms“ beveik negirdimas. Kita vertus, artima giminystė su JAV britams leidžia jaustis taip tvirtai.

Buvusio socialistinio lagerio kai kuriose šalyse jau matome nedviprasmišką Kremliaus palaikymą: Čekijos prezidentas, buvęs stambus komunistinis veikėjas Milošas Zemanas, garsiai reiškia nepritarimą ES politikai Rusijos atžvilgiu, tokių pat kalbų girdisi ir iš Vengrijos (pastaroji šalis „prišista“ atominės energetikos virvute – rusai čia statys atomines elektrownes). Tik būtų neteisinga Kremliaus palaikymu apkaltinti pačius vengrus ar čekus – tai įrodė kiaušinių ataka prieš čekų prezidentą, minint 25-iasias „Aksominės revoliucijos“ metines, ir masiniai protestai Vengrijoje, nukreipti prieš Orbako vyriausybės planus pažaboti piliečių galimybę naudotis internetu.

Kas tuo metu vyksta Rusijoje? Nieko naujo – dėl Vakarų šalių sankcijų žemyn ritasi jos rublis ir ekonomika, tačiau militarinis kursas né kiek ne-

sikeičia. Kremlis demonstruoja raumenis, bet darosi aišku, kad neretai jis blefuoja lyg kortų lošėjas. Važiavo Putinas į Kiniją – atrodytų, prieš vizitą turėjo nuveikti kažką, kas padėtų sudaryti palankesnę nuomonę, tačiau pasielgta atvirkščiai – į Ukrainą rusų separatistams pasiunčiamą karinės ginkluotės vilkstinę; išskrido Putinas į Australiją, kur Brisbanė mieste išvysko „Didžiojo dvidešimtuko“ susitikimas, bet karinių pajėgų srautai į Ukrainą tik padidėjo, be to, garsiai kalbama apie rusų separatistų „rlinikum“ pripažinimą. Tai daroma specialiai, siekiant pademonstruoti, kad Rusija tokia galinga, jog gali nepaisyti pasaulio nuomones. Tačiau blefuok neblefaves – Rusijos galios pagrindas tėra branduolinis ginklas, o ne ekonomika (na, o branduolinis ginklas visada pavojingas, kai yra neprognozuojamose rankose).

„Didžiojo dvidešimtuko“ susitikime, kurio metu Vakarų pasaulio lyderiai buvo vieningi, Putini buvo parodyta jo tikroji vieta, todėl šis išvysko iš susitikimo anksčiau laiko. Ru-

sijos propagandinė mašina net užduso iš įtūžio – mūsų carui parodė špygą! „Bet mes buvom svarbiausi, nes apie mus daugiausia kalbėta!“, „Putinas buvo susitikimo lyderis!“ ir kita. Rado kuo džiaugtis – paleisk tarp padorių žmonių banditą, ir visi jį pastebės...

Ką galima pasakyti apie Lietuvą šiuo įvykių fone? Svarbiausias mūsų šalies įvykis – neseniai pasibaigusios tarptautinės karinės pratybos „Geležinis kardas 2014“, parodžiusi Maskvai, kad NATO neketina pasyviai stebeti plintančią rusiškojo nacionalizmo ir šovinizmo marą. Deja, pasiskaičius internetinius komentarus apie šias pratybas, galima pagalvoti, kad prie kas antro kompiuterio Lietuvoje sėdi Kremliaus agentas ar Putino padlaižys. Ir tik prisiminus, kad vyksta propagandinis karas, kuriame mes esame svarbūs taikiniai, galima nusiraminti – daugybė žmonių puikiai supranta, kaip Kremliaus „pagalba“ atsirūgtų bet kuriam Lietuvos pilieciui, neprilausomai nuo jo tautybės. Užtenka pažvelgti į įvykius Rytų Ukrainoje.

Dviguba pilietybė nereiškia nelojalumo Lietuvai

Paskutinis svarbus politinis įvykis mūsų šalyje – atgijusi diskusija dėl dvigubos pilietybės. Ne šiaip sau diskusija – ji jau tapo politinės kovos objektu.

Viskas vėl prasidėjo nuo išeivijos lietuvių krepšininko Žydrūno Ilgausko pareiškimo, kad jam tas lietuviškas pasašas „vienonvieton“, mat tapdamas JAV piliečiu jis prarado Lietuvos pilietybę automatiškai. Nesiimu spręsti, nei kokie jo, kaip sportininko, nuopelnai Lietuvai, nei kokiais žodžiais įvertintas lietuviškas pasašas, tačiau pats faktas vertas dėmesio – ar tikrai lietuvis, tapęs JAV piliečiu, nevertas išlikti Lietuvos piliečiu? Štai kaip šią situaciją vertina, pavyzdžiui, JAV gyvenantys lietuvių – apie tai rašoma Čikagos lietuvių laikraštyje „Dirva“, straipsnyje „Berlyno siena“: „Lapkričio 9 dieną visas demokratiskas pasaulis, o labiausiai – Vokietijos žmonės, šventė Berlyno sienos griūtį: praėjo 25 metai (1989 metais), kai iš pasaulio žemėlapio dingo sovietų suskaldyta Vokietija. Tiesa, šis suskaldymas geriausiai parodė, kaip gyvena žmonės kapitalizme (Vokietijos Federacinė Respublika – VFR) ir kaip socializmo lageryje (Vokietijos Demokratinė Respublika – VDR). Berlyno siena, pastatytą 1961 me-

tais, atskyre sąjungininkų padalintą Berlyną į Rytų (okuantuotą Sovietų sąjungos) ir Vakarų (valdomą sąjungininkų – JAV, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos paskirtos komendantūros). Iki tol Vokietijos žmonės galėjo keliauti laisvai iš Rytų Berlyno (VDR sostinės) į Vakarų Berlyną, taigi ir į VFR, nes 1949 metais Vakarų Berlynas buvo įjungtas į VFR ekonominę ir politinę sistemą. Tad didžioji dauguma inteligentijos pasitraukė į Vakarus. Šiam srautui susibandyti Sovietų sąjunga su VDR valdžia pastatė sieną, kurios ilgis buvo apie 15 kilometrų. Berlyno siena išskyrė tautiečius, giminaičius, net šeimos narius, bet pasiekė savo tikslą? sustabdė masinį rytiečių bėgimą į Vakarus.

Priminės skaitytojams Berlyno sienos atsiradimą, noriu paklausti šiu laikų Lietuvos valdžios – Prezidentės, Seimo, Vyriausybės – koks buvo politinio sprendimo tikslas, kai teikta užklausa Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui (LR KT) dėl Lietuvos Respublikos dvigubos pilietybės, praėjus 16 metų nuo Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo? Tiesa, interneto platybėse nerasite, koks buvo suformuluotas klausimas LR

KT, kas klausė..? Bet pasėkmės jaučiamos kasdien. Klaušimas dėl dvigubos pilietybės padalino Lietuvos piliečius į turinčius LR pilietybę, turinčius dvigubą LR pilietybę ir, LR KT valia, netekusius pri-gimtinės Lietuvos piliečio teises į pilietybę, jeigu jie išvyko iš Lietuvos ir kitoje valstybėje įgijo pastarosios pilietybę.

Bet labiausiai šis išaiškinimas palietė Lietuvos piliečius, išvykusius dirbtį ir gyventi į Jungtines Amerikos Valstijas. Gyventantiems ir dirbantiems Europos Sajungoje néra būtinybės būti tų ES šalių piliečiais, nes Lietuva nuo 2004 metų eguzės 1 dieną tapo visateise Europos Sajungos nare, o JAV, jeinesi šios šalies pilietis, socialinės garantijos skiriasi. Bet JAV yra NATO garantas, o Lietuva yra NATO šalis, tad kodėl jos Konstitucinio Teismo sprendimas nukreiptas prieš draugiškos valstybės piliečius? Juk Lietuvos pilietis, išgijęs ir JAV pilietybę, gali labiau paveikti JAV valdžią (kreipdamasis į senatorius ar Kongreso narius), siekiant Lietuvai palankių politinių ir ekonominės sprendimų, negu būdamas paprastas imigrantas. Tad kodėl 2006 metais, socialdemokratams sėdint valdžioje, prireikė skaldyti Lietu-

vos Respublikos piliečius? Kodėl tai išvysko prezidentaujant Valdui Adamkui, ilgai gyvenusiam ir dirbusiam JAV ir geriausiai turėjusiam suprasti dirbančius bei JAV gyvenančius Lietuvos piliečius? Jie išvyko iš Lietuvos po 1990 metų kovo 11 dienos, kai Lietuva jau buvo laisva. Ne vienas iš jų dalyvavo Baltijos kelyje, Sąjūdžyje. Po Konstitucinio Teismo „išaiškinimo“ Lietuvos Respublikos pilietybės net Kovo 11-osios Akto signataras...

Manoma, kad toks Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimas tebubo siekis sustabdyti Lietuvos gyventojų emigraciją iš laisvos Lietuvos. Bet apie tai, kad žmonės, pagyvenę išsiųviusiems valstybėje, išgijo naujings patirties, žinių, kurios būtinos Lietuvos ateiciai – ne susimąstyta. Gal kaip tik norėta atstumti, supriehinti? Lietuvoje jau 16 metų svarstomas šis klausimas, eikvojami valstybės pinigai ir laikas. Net JAV besilankydamas LR užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius Lietuvos pripažino „Gordijaus mazgą“ šiuo klausimu.

Šiuo metu LR Seime jau keliamas klausimas dėl Lietuvos Respublikos dvigubos pi-

lietybės referendumo. Bet ir manorisi pasiūlyti referendumą – dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimo panaikinimo. Šis KT išaiškinimas Lietuvos Respublikos piliečius surūšiavo, pastatė tarp jų tarsi kokią Berlyno sieną – arba tik Lietuvos piliečius, ar batremčiai užsienyje visam laikui. Ar tikrai nusikaltimas turėti Lietuvai draugiškos valstybės pilietybę?

Ir kaip neprisiminus Popiežiaus Pranciškaus Romoje išsakyta vilti, kad bus nugriautos ir kitos sienos. „Mums reikia tiltų, ne sienų“, – sakė jis tikinčiems Šv. Petro aikštėje, minint Berlyno sienos griūties 25-iasias metines.“

Taigi išeivijos lietuvių noras išlaikyti ne tik simbolines, bet ir teisines sasajas su Tėvyne Lietuva abejonių nekelia. Bet kažkas jau prakalbo apie referendumą neva dėl Konstitucijos pataisų. Juk užtektų ir politikų valios priimti sprendimą – palikti Lietuvos pilietybę ją turėjusiems, jei jie nepadarė nieko, kas nesuderinama su Lietuvos piliečio vardu. Prie referendumo temos dar teks sugržti, nes akivaizdu, kad po šiuo nekaltu pasiūlymu slepiasi visai kitokie tikslai.

Gintaras MARKEVIČIUS

Lietuvos SSR KGB inkriminuotų veikų Lietuvos partizanui Antanui Kraujeliui papildomas tyrimas

(atkelta iš 1 psl.)

LSSR KGB archyviniuose dokumentuose, publikacijose ir liudininku pareiškimuose pateiktų duomenų lyginamoji analizė

1. Dėl Utenos apskrities liaudies švietimo skyriaus vedėjo Balio Stasiulionio žūties 1949 m. rugsėjo 26 d.

Utenos apskritys liaudies švietimo skyriaus vedėjas Balsys Stasiulionis 1946 m. užverbuotas MGB maršrutiniu agentu slapyvardžiu „Čekalis“. Verbabimas užtvirtintas. Su juo kaip agentu ryši palaikė MGB pareigūnas, tyrės Vincas Kaulini-Miškinis, tuo laiku éjusi Vytauto apygardos Liūto rinktinés vado pareigas. B. Stasiulionis 1945–1946 m. yra bendravęs su V. Kauliniu. 1947 m. MGB planavo atnaujinti B. Stasiulionio ir V. Kaulino ryšį bei infiltruoti B. Stasiulioni į Liūto rinktinés štabą. Šiuo tikslu B. Stasiulionis per legalizuota partizaną perdarė laišką V. Kauliniui-Miškinui.

B. Stasiulionis gavo V. Kaulino-Miškinio laišką-perspējimą nedirbtį sovietų valdžiai. V. Kaulino teigimu, B. Stasiulionis dirbo ir sovietų valdžiai, ir partizanams. B. Stasiulionis žmona yra platinusi antisovietinius lapelius.

1949 m. rugsėjo 26 d. buvo pašautas Utenos apskritys liaudies švietimo skyriaus vedėjas B. Stasiulionis, jo žmona, Utenos gimnazijos mokytoja Stasė Stasiulionienė, sužeista į sėdmenis. B. Stasiulionis 1949 m. rugsėjo 27 d. mirė operacijos metu Utenos ligoninėje. Stasiulionai gyveno per 150 metrų nuo MGB viendaus kariuomenės šaulių pulko garnizono ir 200 metrų nuo MGB Utenos apskritys skyriaus viršininko buto. 50 metrų atstumu buvęs MGB vyr. operatyvinis įgaliotinis ltn. Filimonov girdėjo šūvius, tačiau į įvykio vietą eiti nedrīso. Šaudęs asmuo (ar asmenys) gerai žinojo buto planą. Po 5 min. MGB kareivių grupė buvo įvykio vietoje. Paieška su šunimi rezultatų nedavė.

Utenos miesto Garbės pilietis, Utenos gimnazijos ir Utenos suaugusijų vidurinės mokyklos direktorius, Utenos švietimo skyriaus inspektorius, gyvenęs B. Stasiulionio kaimynystėje, Rapolas Šaltenis dienoraščių, laiškų ir prisiiminimų knygoje „Aš – moky-

tojas“ svarstė: „Kas nušovė? Aišku, „banditai“! Apie Molėtus dar tebesiautęs toks Kaulinis, Stasiulionio bendraklasis. Jis, girdi, grasinės Stasiulionui, kai tas jo didelius gražius namus paémės pradinei mokyklai, tai jis ir nušovės. O ažinojau, kad Stasiulionis, įsteikdamas Kauliniui, tycia jo namuose įkūrės mokyklą, nes skrebai būtų juos išsigabenę į miestą... Kitas gandas, kurį kartojai ir Balio [Stasiulionio] motina, kad žmogžudys esąs mokytojas Marčiulynas. Šitas kalinimas, kaip minėjau, prisdėjo, kad Marčiulynas atsidurtų Sibire. Buvo minimi ir mokytojai Triponis, Sabalys... Jeigu kuris iš jų būtų tai padaręs, tai tik NKVD įsakytas. Po Stasiulionio mirties buvo pradėta iš mokytojų rinkti lėšas jopaminkliui pastatyti, bet greitai ši akcija buvo sustabdyta. Spėjama, kad NKVD susekė Stasiulionio ryšius su partizanais, ir už šitą kalte jis buvo nubaustas mirtimi! (Jau po Atgimimo Balio žmona man pranešė, kad jos Balis, vyra, nušovę enkavēdistai. Ji tai galėjusi tikrai sužinoti ir iš Balio brolio Jono, Vilniuje ir net užsienyje žymaus enkavēdisto)“.

Informacija apie R. Šaltenio minimus asmenis.

Vytauto apygardos vadas Vincas Kaulinis-Miškinis žuvo anksčiau už B. Stasiulionį – 1949 m. kovo 24 d. R. Šaltenio minimas B. Stasiulionio brolis pplk. Jonas Stasiulionis dirbo Lietuvos SSR MGB-KGB, yra priklausęs SSRS KGB Pirmajaivyriausiajai valdybai, susijęs su SSRS KGB veikla Vokietijos Demokratinėje Respublikoje.

Antanas Marčiulynas buvo užverbuotas MGB agentu, tačiau vykdyti užduotis vengė, slėpė jam žinomus faktus, apie kitus asmenis žinių neteikė. Yra bendravęs su V. Kauliniu-Miškiniu, kuris jam, kaip partizanų rėmėjui, buvo suteikęs slapyvardį Iks-Ygrek ir 1946 m. praše rašyti į partizanų spaudą, šis pažadėjęs. A. Marčiulynas yra garantavęs B. Stasiulioniui, kad tol, kol jis, A. Marčiulynas, gyvena Utenoje, jam nėra pagrindo bijoti partizanu. Jų santykiai buvo geri iki A. Marčiulynas 1949 m. rugsėjo 1 d. buvo atleistas iš gimnazijos direktorius ir mokytojo pareigų dėl to, kad sužlugdė gimnazijos auklėjamųjų politinį darbą, gimnazijoje propagavo krikščioniškas idėjas. Po atleidimo jų santykiai pablogėjo.

A. Marčiulynas 1949 m. spalio 3 d. suimtas ir 1950 m. nuteistas dešimties metų lais-

vės atėmimo bausme už antiso vietinę veiklą, kaltinant buvus ateitininku, krikščionių demokratu, Vilniui vaduoti sąjungos nariu, palaikius ryšius su partizanais, tačiau kaltinimo dalyvavus nužudant B. Stasiulionį nėra, nors MGB jį įtarė. Net jo žmona buvo įtarinėjama palaikant ryšius su JAV žvalgyba. Apie A. Marčiulyno ryšius su partizanais byloje liudijo R. Šaltenio knygoje minimi liaudies švietimo inspektorius Vladas Triponis ir fizinės kultūros mokytojas, komjaunimo organizacijos sekretorius Petras Sabalys. Nors pastarasis turėjo MGB išduotą pistoletą, tačiau ir jis buvo tarp MGB įtariamųjų, nes B. Stasiulionio žūties nakti namuose nenakvojo.

Prisimena antisovietinės pogrindinės organizacijos narys, politinis kalinys Gediminas Puslys („Dejavu žemė ir žmonės“, Utenos apylinkių partizanų ir rėmėjų atsiminimai): „Karinis komisariatas pranešė Švietimo skyriui, kad asmenys, pradėję dirbtį mokytojais po gruodžio 1 dienos, nebus broniruojami. Jauni vyrai vis dar kreipdavosi, rašydavo pareiškimus. Švietimo skyriaus vedėju gruodžio mėnesį buvo paskirtas Balsys Stasiulionis. Daug pareiškimų patenkino, Pažiūstamiems, rekomenduojuims asmenims patardavo pareiškimus rašyti ankstesne data ir pats įsakymą apie priėmimą rašydavo atgaline data – iki gruodžio 1 dienos. Balis Stasiulionis partizanai 1949 metų rudenį nušovė. Aš tuo metu buvau toli šiaurėje, lajeriuos ir nežinau, kodėl, už ką jį nušovė. Iki 1945 metų vasario 22 dienos, iki mano arešto, B. Stasiulionis buvo tautinės orientacijos komunistas ir nėjo išdavystės keliu. Toks jis buvo iki mano arešto, o kas buvo vėliau, nežinau“.

B. Stasiulionio nužudymu MGB įtarinėjo daugybę žmonių, net sovietų valdžiai lojalius asmenis. Tai leidžia daryti prialaidą, kad iki šiol egzistuoja ne viena nužudymo versija: nušovę partizanai, likvidavo sovietų struktūros, susidorota dėl asmeninių motyvų.

1951 m. gruodžio mén. suimtas partizanų būrio vadas Mykolas Urbonas-Liepa tardymo metu liudijo, esą A. Kraujelis jam pasakojo nušovęs liaudies švietimo skyriaus vedėją, kurio pavardės M. Urbonas neprisimena.

M. Urbono parodymus reikėtų vertinti kritiškai pirmiausia todėl, kad jis nebuvu įvykio

dalyvis ar liudininkas. Pasak M. Urbono, A. Kraujelis tuo metu dar buvo tik partizanų ryšininkas. Pabrėžtina, kad pagal partizanų nuostatas ryšininkas negalėjo vykdyti partizanų paskirtų bausmių. MGB nebuvu išsamiai išturusi Stasiulionio žūties aplinkybių iki M. Urbono suėmimo, tad 1952 m. apklausų metu pateikti (išgauti?) Urbono parodymai papildė MGB turimą informaciją apie B. Stasiulionio žūtį. Taip atsirado pirmasis kalinimas A. Kraujeliui, esą jis per langą keliais šūviais iš pistoleto pašovė lovoje gulintį B. Stasiulionį ir sužeidę jo žmoną. Kalinime KGB papildoma pažymėjo, kad tuo A. Kraujelis norėjo įgti didesnį partizanų pasitikėjimą.

MGB Utenos apskritys skyriaus viršininko pavaduotojas ir MGB Molėtų rajono skyriaus viršininkas Lionginas Bakutis apybraižoje „Gyvenimo vardu“ pažymédamas, kad Utenos apskritys vykdomojo komiteto švietimo skyriaus vedėją komjaunuoli Balį Stasiulionį nužudė buržuazinių nacionalistai, tuo nekaltino asmeniškai A. Kraujelio

Po nesėkmingo B. Stasiulionio žūties tyrimo partizanų įvykdytu akcijų apskaitos žurnale (pradėtas 1945-01-02, baigtas 1956-11-18) MGB užfiksavo, kad B. Stasiulionį nušovė Liūto rinktinės Ažuolo kuopos vadas Vladas Patumis-Aukštaitis, žuvęs po dviejų dienų – 1949 m. rugsėjo 28 d. Kuo remiantis atlirkas šis įrašas, neaišku. Vėliau MGB buvo nuspresta nužudymą pri skirti A. Kraujeliui.

Išvada

M. Urbono tardymo protokoluose įrašytas teiginys, kad Antanas Kraujelis pašovė B. Stasiulionį, laikytinas subjektyviu ir negali būti pripažintas įrodymu, nes grindžiamas niekaip nepatikrinamu liudijimu, kad A. Kraujelis jam apie tai sakęs. Jokie kiti suimti ir MGB-KGB tardomi A. Kraujelio aplinkos partizanai netvirtino, kad jis nušovė B. Stasiulionį. Taigi faktą, t.y., kad A. Kraujelis pašovės B. Stasiulionį ir sužeidęs jo žmoną, nepavertina jokie kiti įrodomajų vertė turintys šaltiniai. Nepaisant to, vien tik M. Urbono parodymą prieš A. Kraujelį, nepavertintą jokiais kitaip įrodomaisiais duomenimis, KGB formaliai perrašė į A. Kraujeliui reiškiamą kalinimą.

Visi ištirti duomenys iki šiol yra prieštarangi ir neleidžia tiksliai nustatyti konkretaus asmens (ar asmenų), pašovui B. Stasiulionį. Taip pat neišmanoma neabejotinai pasakyti, dėlkokių priežasčių jis nušautas.

Tyrimą atliko:
Gintaras SIDLAUSKAS,
LGGRTC vyriausiasis specialistas,

Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos pirmininkas,
gintaras.sidlauskas@genocid.lt,
tel. (8 5) 279 1034

Laima PETRAUSKIENĖ,
LGGRTC specialistė archyvistė-analitikė,
laima.petrauskiene@genocid.lt,
tel. (8 5) 266 3283

Redakcijos pastaba: LGGRTC prašymu straipsnio kalba netaisytą.
(bus daugiau)

Graži iniciatyva

Lapkričio 10 dieną Druskininkų muzikos mokykloje Druskininkų buvusių tremtiniių chorų renginyje dalyvavo gausus būrys muzikos mokyklos auklėtiniai.

Su panašiais 45 minucių trukmės renginiai projekto sumanytoja šiaisiai mokslo metais planuoja apsilankytai ir kitose Druskininkų savivaldybės mokyklose.

Gintautas KAZLAUSKAS

Pasipriešinimas Žaslių progimnazijoje

Pokariu Žaslių valsčius priklausė Trakų apskričiai. Čia pasipriešinimas okupacijai buvo masinis, apėmė visus gyventojų sluoksnius: valstiečius, darbininkus, mokytojus, kungus. Būtina paminėti kunigus Matą Cijūnaitį (1886–1955), Joną Mikučionį (1898–1955), mokyklos direktorius Antaną Gustaitį, Aleksandrą Vilimą, Antaną Lukšą, mokytojų Altoną Šaukevičiūtę, čekistų tardymo metu nužudyta Krivonių pradžios mokyklos mokytojų Stefanią Paulavičiūtę.

Lietuvą užplūdo okupanto kariuomenė, talkinama vietas išdavikų. Jų veiksmus sekė didelės netekties; stribai tyčiojosi iš nužudyty didvyriškai kovoju sių žmonių kūnų miestelio aikštėje, patvoriuose. Iš šio krašto kilęs Antanas Paulauskas atsimena: „Gal nuo 1945 metų pavasario į Žaslius pradėjo atvežti ir aikštėje priešais stribyną numesti nukautų partizanų kūnus. Tai buvo siaubingos dienos ir siaubingi vaizdai. Tada turėjau 10–12 metų, buvau alkansas. Gerai prisimeinu išniekintų žmonių kūnus, atrodančius kraupiai. Jie buvo ne tik kruvini, tačiau sprogstamų kulkų, granatų suplėstyti. Kitivisai be galvų, nes patys susispogdindavo, bijodami gyvi patekti okupantui ir pakalikams į nagus. Basi, nes batus jau būdavo nuavę stribai, kelnės pasityciojimui nutrauktos, į burnas įkišti papirosai. Žiemą kraujas nudažyda snoegą, aplink šmēzinėdavo alkani miestelio šunys. Vasarą jau netik šunys, bet ir ūždavo musių spiečiai. Sutemus, kai šunys nusliūkindavo į savo kiemus, o stribai grįždavo namo, savieji stengdavosi slapčia paimti nužudyty kūnus, kad galėtų palaidoti savo kaimo kapinaitėse. Kapo supilti būdavo nevalia, nes ryte stribai ieškot „nusikaltelių“, o jei rastų naujai supiltą kapą, nubaustų savuosius ar šiaip pirmus pasitaikiusius. Likusių kūnus stribai pušyne užberdavo sprindžiu žemiu. Skrido kalbos, kad žiemą stribai žuvusiu kūnus pakišdavo po ezerų ledu ar sumesdavo į atmatų duobes. Ir dar vieną nedorybę stribai darė: siekdamis parodyti žmonėms savo galybę, po aplinkinius miestelius vežiodavo tuos pačius partizanų kūnus, jau pradėjusius iširti... Tuos, kurie patekdavo į stribų ir NKVD būstinėje esant rūsių, balsiai tardydavo ir kankindavo, žudydavo be teismo. Juos užkasdavo patvoriuose, duobėse ar Kliuko pušyne.

Dokumentuose jie ir dabar įvardijami, kaip dingę be žinios..."

Visa tai matė ir nuo 1944 metų rugsėjo įkurtos Žaslių progimnazijos moksleivai. Jie neliko nuošalyje, būrėsi į organizaciją. Šios mokyklos moksleivis Marijonas Jusevičius (1930–2000) papasakojo apie 1944–1947 metų įvykius Žaslių progimnazijoje.

„1944 metais pradėjau lankytis trečią klasę. Kadangi su manimi buvo daug kaimo vaikų, iš jų sužinojau apie partizanus ir jų žygius. Jie buvo susibūrė į Broniaus Marcinkevičiaus-Uosio, Adomo Matačiūno-Diemedžio, Martyno Mastausko-Gandro, Jono Aleksandrovicius-Pirato, Prano Petkevičiaus-Dramblia, Adolfo Kinderevičiaus-Jurgino ir kitus būrius.

Man į rankas pateko partizanų laikraščiai „Žalioji girona“, „Ikovą“. Su klasės draugais Alfonsu Zakarevičiumi, Petru Kumeliauskui ir Vytautu Švenčioniu pabandėme tuos laikraščius platinti. Tačiau buvo per mažai: plėšydamome rusiškus plakatus, tepliodamome Lenino ir Stalino portretus, mokytojams įkišenes prikišdavome atsišaukimą, perspėdavome draugus neiti į komunistinių švenčių minėjimus. Susidraugavau su kaimynu Jonu Baubliu, kurio brolis Edvardas buvo 1941 metų birželio sukilimo dalyvis ir kalėjo Pravieniškėse, o tėvas buvo ištremtas į Sibirą. Taip buvo suburta pogrindinė organizacija Žaslių mokykloje, į kurią be mūsų su Jonu įsitraukė ir Bernardas Tamašauskas, Zosė Drėgvaitė, Juozas Čėsna, broliai Bičkauskai, Edvardas Barauskas, Albinas Liutkevičius. 1945 metų rudenį prie mūsų prisijungė mokytoja Aldona Šaukevičiūtė-Undinė, partizanų ryšininkė. Tada mums atsivėrė kelias pas partizanus. Atidaviau jiems ir aš savo saugotus ginklus....

Susitikome su Benediktu Trakimu-Geneliu ir sutarėme veikti atskirai bei vykdyti jo nurodymus. Bendravome su partizanais Diemedžiu, Arkliu, Stalinu, Žilvyčiu. Rinkome Geneliui duomenis. Jaunatviška energija nenustelbė dar vakiško mūsų proto, veikėme atsargiai..."

Marijono Jusevičiaus vienmetis Kazys Bandzevičius-Kaziukas yra papasakojęs apie moksleiviškos pasipriešinimo organizacijos struktū-

Jaunieji Žaslių progimnazijos pasipriešinimo grupės nariai su draugais (iš kairės): sedi A. Kumeliauskas ir V. Dzedulionis, stovi E. Burda, A. Malinauskas, J. Kavaliauskas, V. Laučiūnas

rą ir kai kuriuos įvykius:

„Žaslių progimnazijoje įkūrėme pogrindį, vadovaudamiesi „trejetukų“ sistemo. Sąrašu nedarėme, vieni kitus pažinojome. Palaikėme ryšius su partizanų ryšininkais, perduodavome žinias apie NKVD garnizoną ir stribų judėjimą, platinome spaudą, kabinome perspėjimus uoliai sovietams tarnaujantiems. Rinkdamome aukas, už tuos pinigus Kauno turguose pirkdamome vaistų, drabužių, net ginklų. 1945–1946 metų mokslo metais progimnazijoje buvo ne mažiau nei 50 pasipriešinimo narių. Kartą su Jonu Baubliu nuo gatvės, kur gulėjo išniekinti partizanų kūnai, slalta paėmėme tris žuvusiuosius, palaikai buvo palaidoti kapinėse.

Kartą su Aleksu Kundrotu ir Audriumi Sinkevičiumi pro Cineikių kaimą ėjome į mokyklą. Pamiškėje pamatėme kelis Pirato būrio partizanus. Zigmantas Mastauskas-Gandras paprašė, kad sulaidintume kareivius – kiek paėjėjus keliu paleisti keliais kulkosvaidžio, kurį mums davė, serijas. Taip ir padarėme. Kareiviai, išgirdę šūvius, nuskubėjo į priešingą, nei buvo partizanai, pusę.

Partizanų prašymu pradėjome sekti Žaslių stribą Antaną Žukauską. Jis mėgo išgerinti, buvo labai uolus okupanto parankinis. Kartą girtą nulydėjome iki namų... Kai jis sudegė kartu su savo troba, net įtarimų nekilo, kad tai partizanų darbas..."

zios direktorius kabineto langą ir paėmė rašomąją mašinę. Saugumas pradėjo intensyviai ieškoti išsilaužėlių, net įvedė kelis specialius agentus, tačiau išaiškinti įvykio nepavyko. Užtut lapkričio 6-ają, okupantu primestos spalio revoliucijos dienos išvakarėse, Žiežmariuose, Kaišiadoryse, Žasliuose ir aplinkiniuose kaimuose buvo rasti ta mašinėle rašyti atsišaukimai, raginantys nepaklusti okupantui, nestoti į komjaunimą ir kantriai laukti Lietuvos nepriklausomybės. Ir tą kartą saugumui proklamaciją autorų nustatyti nepavyko.

1951 metų kovo 2 dieną penki atsišaukimai vėl buvo rasti Žaslių mokykloje. MGB įtarė, kad jie spausdinti ta pačia dingusia rašomąją mašinę. Taip išaiškinta slaptoji mokyklos mokiniai organizacija. Pirmasis 1951 metų kovo 13 dieną suimtas K. Bandzevičius, po kelių dienų – V. Laučiūnas ir E. Burda. Pasjuos rasta atsišaukimų ir draudžiamos literatūros.

Per tardymus nustatyta, kad į direktoriaus kabinetą įsiurbė Vytautas Laučiūnas ir Jonas Kavaliauskas. Iš pradžių mašinėlę slėpė darže, vėliau E. Burda su V. Laučiūnu ją nubageno į Pyplių kaimą ir paslėpė Edvardo tėvo Petro Burdos daržinėje. Kiek palaukę, vaikinai pradėjo veikti. Kaune nusipirkė pakuočiai, kopijavimo kalkės. A. Cibulskas paruošė atsišaukimo tekstą, E. Burda daržinėje atspausdino mašinėle keliolikai egzempliorių. Apie jau nuolių pogrindinė organizaciją net tėvai nežinojo.

„Tūkstančiai Tavo brolių, tikrų lietuvių, žuvo miškuose, bekovodami už brangią tautos laisvę. Tūkstančiai kenčia ir miršta tolimate Sibire, bet jų valia tvirta, nepalaužiamā. (...) Brangus moksleivi, būk tvirtas kovoje su šiaisiai tautos ir laisvės budeliais. Ženk tvirtai Lietuvos keliu, būk stiprios valios kovoje su komjaunimu, nepasiduok jų įtakai..." – rašė jau nuolių viename atsišaukime.

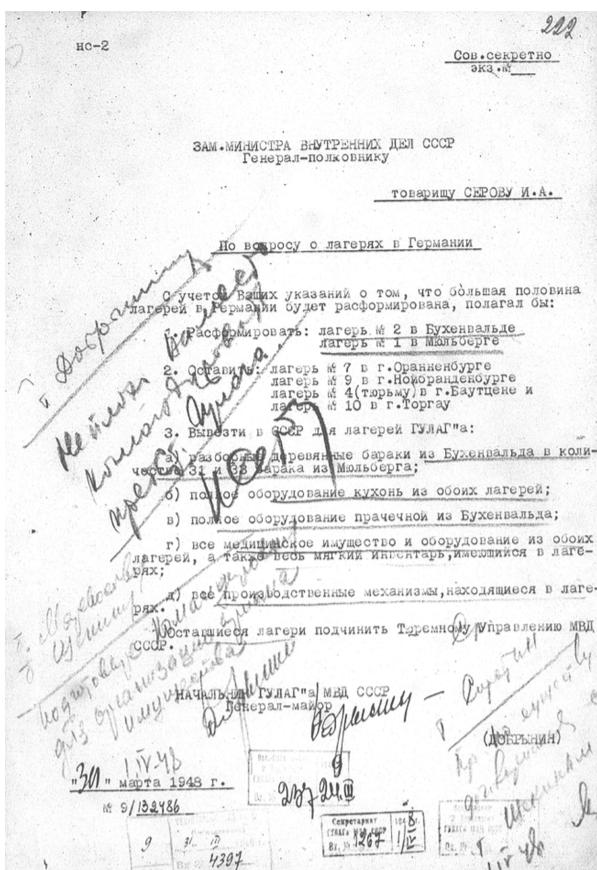
Buvo sudaryta baudžiamoji byla, po penkerius metus lageriuose praleido keturi moksleiviai: Vytautas Laučiūnas – Omske, Eduardas Burda – Inioje, Kazys Bandzevičius ir Augustas Cibulskas – Vorkutoje.

Tokia garbina Žaslių progimnazijos moksleivių veiklos istorija.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Meniniai gabumai pravertė ir lageryje

Dokumentas, liudijantis nacių konklageriu inventoriaus pervežimą į sovietinį GULAGą

Kauno rezistencijos ir tremties muziejuje saugomi Pijaus Krušinsko (1927–2012) – buvusio partizanų ryšininko, politinio kalinio, veiklaus tau-todailininko ir ilgamečio Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos administratoriaus peiliukai, skirti drožinėti medžiui, kuriuos jis naudojo Balchašo lageryje. Prieš keilis metus teko galimybę pabendrauti su šiuo maloniu žmogumi, kartu su jaunimu padėti jam restauruoti „Ašarų“ kalnelio (prie Kauno geležinkelio stoties viaduko) kryžių, o 2011 metais – užrašyti porą pokalbių su juo. Jų metu Pijus pasakojo, kad peiliukus pasigaminės lageryje iš plieninių detalių ir dirbdavęs su jais įvairius meninius dirbinius. Statybose jam pavyko susidraugauti su vienu laisvu darbininku – iš Pavolgio atitremtu vokiečiu. Jam Pijus duodavęs savo drožinelių, o šis mai-nais pagelbėdavęs – perimda-vęs iš Pijaus kalinių laiškus, iš-nešdavęs iš darbo zonas ir per-draugus (kur nors Maskvoje įmetus į pašto dėžutę) išsiūsdavo į Lietuvą, nes iš Kazachstano laiškai nepraeidavo.

Matyt, sužinojės apie lietuvių meninius gabumus, jais pa-sinaudotu sumanė lagerio viršininkas. Pijus pokalbių metu vienąsyk pavadino jį „generolu“, kitąsyk – „pulkiniuku“. Galbūt tai kituose atsimini-muose paminėtas Balchašo lagerio skyriaus viršininkas majoras Fedorcovas. Šis karininkas, pasak Pijaus, dalyvavo už-imant Vokietiją ir prisivežę iš okupuoto krašto baldų su drožinėtais kampais, kurie kul-

restauraoti tuos vokiškus bal-dus. Už tai kartais ji net pavai-sindavo viršininko žmonos iš-virtais pietumis.

Žinoma, kad sovietų už-grobta Vokietijos dalis buvo siaubiamai „iki pamatų“, o dalis grobio, kaip matome, galėjo atsidurti net tolimuose Vi-durinės Azijos rajonuose. Pa-gal Sovietų armijos Vyriausio-sios trofėjų valdybos dokumentus, paviešintus po 1990 metų, i SSRS pagal Valstybės gynybos komiteto ir „sovnar-komo“ potvarkius vien 1945 metais buvo išsiusta, be kito milžiniško turto, 941 605 bal-dų vienetai. Pasinaudodamas masinio grobstymo faktais, J. Stalinas inicijavo „trofėjų by-lą“ (1946–1948 metais), nu-kreiptą prieš maršalą G. Žukovą ir kitus generolus, ir taip su-mażino jų itaką. Tačiau žemes-nių karininkų, kaip minėtas Balchašo lagerio skyriaus vir-šininkas, šis tyrimas nepalietė.

Būta ir kitokio, daug niū-resnio „trofėjaus“, kurį sovie-tams pavyko paimti okupuoto-se teritorijose. Užėmę nacių

lagerius, 1945–1950 metais jie toliau naudo-joj nacių lage-rius – Bu-chenvalda, Zaksenhauzeną ir ma-ziau garsius.

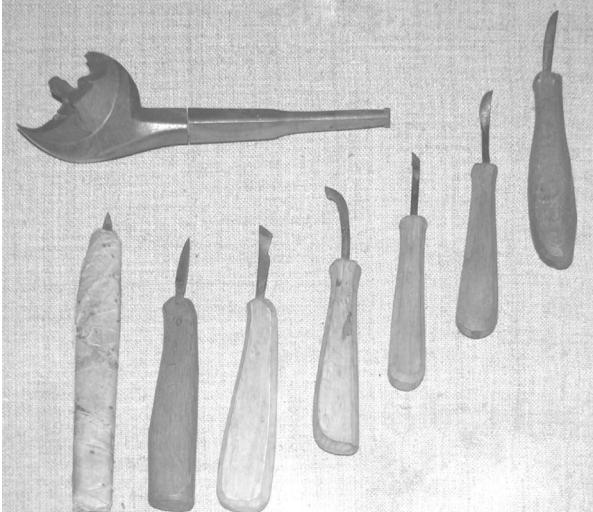
Už d a r a n t šiuos lagerius įranga, anks-čiau naudota nacių, iškelia-vovo... į sovieti-nį GULAGą. Rusijos Fe-de-racijos

kų arba pakeliui karei-vių buvo ap-gadinti, ap-daužyti. Sta-tybos, ku-riose tuo metu dirbo Pijaus briga-da, buvo trys kilometrai kelio nuo la-gerio. Kai buvo panai-kintas lage-rio griežtas tur-būt 1954 metų rug-pjūtį, viršininkas atsiusda-vuo į statybas savo asme-ninę mašiną ir Pijų parsi-veždavo įbu-tą. Cia lietu-viui teko ati-dirbinėti –

Už uomininį apie nacių lage-rių inventorių, kurį sovietai be-jokių skrupulų nusprendė pa-naudoti savo reikmėms, pasi-taiko ir kituose šaltiniuose. Iš lagerių paleistas žydų kilmės rašytojas Piotras Demantas dirbo kroviku Magadano sri-ties Jagodnojės gyvenvietėje. Autobiografiniame romane „Trys mano garlaiviai“ jis ap-rašo, kaip apie 1955 metus tu-rejo iškrauti aštuonis šimtus komplektų dryžuotų „kostiu-mų“, pasak jo, tikriausiai atke-liavusių iš Osvencimo arba pa-našios vietas. Šiuos drabužius jiems norėta išduoti kaip „spec. drabužius“.

Tokiais netikėtais klystke-liais tais laikais susiriso skirtin-gų šalių, žmonių ir jų naudotų daiktų likimai. Siandien Pijaus Krušinsko drožinėjimo peiliukai, gulintys muziejaus ekspo-zicijoje, per įvairius istorinius faktus susiejantį pasakojimą gali atskleisti daug platesnę praeities panoramą neivieno iš daugybės sovietinių lagerių ka-linių kasdienybę.

Rokas SINKEVIČIUS

Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija skelbia sąrašą asmenų, pretenduojančių į Kario savanorio ir Laisvės kovų dalyvio teisinį statusą

Algimantas Andreika, g. 1950 m., (po mirties), žydų gelbėtoja holokausto metu, Vievio r. Šeiriškių k., 1944 m.

Kazimieras Mikalauskas, g. 1920 m., (po mirties), žydų gelbėtojas holokausto metu, Vievio r. Šeiriškių k., 1944 m.

Aldona Bogdanienė-Zubrytė, g. 1933 m., žydų gelbėtoja holokausto metu, Kaunas, 1944 m.

Leonas Čelutko, g. 1929 m., žydų gelbėtojas holokausto metu, Radviliškio r. Raubų vnk., 1942–1943 m.

Vanda Čeponienė-Murmantė, g. 1927 m., (po mirties), žydų gelbėtoja holokausto metu, Ignalinos r. Beičiūnų k., 1941 m.

Bronislava Danė Nasickienė-Bagurskaitė, g. 1932 m., žydų gelbėtoja holokausto metu, Kaunas, 1941–1944 m.

Antanas Pranciškus Poniskaitis, g. 1923 m., žydų gelbėtojas holokausto metu, Sakių r. Žalvėdierių k., 1942–1944 m.

Vytautas Petras Samulėnas, 1913 m., (po mirties), Partizanų rémėjas, Biržų apskr. Paniržės mstl., 1945–1947 m.

Ana Šimanienė-Pustelnikovaitė, g. 1926 m., žydų gelbėtoja holokausto metu, Jonavos r. Užusalio apyl. Guldėnų k., 1944 m.

Gražylė Venclauskaitė, g. 1912 m., žydų gelbėtoja holokausto metu, Šiauliai, 1941–1944 m.

Bronius Vilkas, g. 1926 m., (po mirties), partizanas, Marijampolės aps. Prienų valsč., Tauro apyg. Geležinio Vilko rinktinė, 1944–1945 m.

Pranas Zaksas, 1921 m., žydų gelbėtojas holokausto metu, Raseinių r. Gūrų k., 1941–1944 m.

Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija,

Gedimino pr. 40/1, 01110 Vilnius. Teirautis tel. (8 5) 231 4157.

Komisijos pastaba. Sąrašas skelbiamas vadovaujantis Pasipriešinimo dalyvių (rezisten-tų) teisių komisijos darbo reg-

lamento 8 punktu: „Preten-dentai į Kario savanorio ir Laisvės kovų dalyvio teisinį

statusą skelbiami spaudoje“.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2015 metams

Prenumerata priimama iki gruodžio 19 dienos bet kuriame „Lietuvos pašto“ ar „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 8,16 Lt (2,36 Eur),

3 mėn. – 24,48 Lt (7,09 Eur),

6 mėn. – 48,96 Lt (14,18 Eur),

12 mėn. – 96,92 Lt (28,36 Eur).

2014 m. lapkričio 21 d.

Paminklas knygnešiui Sūduvos žemėje

Sūduvos žemėje, Varnupių kaime, atidengtas išpudingas skulptoriaus Algimanto Saka-lausko sukurtas koplytstulpis knygnešiui, švietėjui, Sibiro tremtinį sielovadininkui Kristupui Marijai Švirmickui. Taip jo gimtinėje paminėtos 200-osios gimimo ir 120-osios mirties metinės. Po to Marijampolės Šv. Mykolo baziliką atnašautos šv. Mišios.

Paminklas primins tą dosnią žemę, išauginusią žymius žmones, palikusių gilius prisi-mimus ne tik Lietuvos žmonių atmintyje, bet ir Sibiro plati-bėse, kaimyninėje Lenkijoje. Atversti tuos istorijos pusla-pius ryžosi sūduvietis, Pasau-lilio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centro generalinis di-rektorius Valdas Kubilius.

Jo iniciatyva suorganizuota tarptautinė mokslinė konfe-rencija Marijampolės savival-dybės Petro Kriauciūno viešojoje bibliotekoje. Konferencijos moderatorius – Sūduvos krašto mokslo, istorijos ir kul-tūros draugijos vicepirmininkas, XXVII knygos mēgėjų draugijos narys, istorikas Kę-stutis Subačius pristatė konfe-rencijos dalyvius. Susirinku-siuosis pasveikino Marijam-polės meras Vidmantas Brazys ir Marijonų vienuolių veiklos istorijos tyrinėtojas dr. Jan Kosmovski MIC iš Lenkijos.

Pagrindini pranešimą apie Kristupo Marijos Švirmicko MIC gyvenimą, apie jo paliki-mą skaitė Valdas Kubilius, kur-ris ne tik surinko dokumenti-

ką, bet ir pateikė šaltinius, nuo-traukas iš Lenkijos, Irkutsko srities archyvų. Askiru leidiné-liu išleista ir knygelė apie K.M.Švirmicką.

Valdas Kubilius kalbėjo ir apie nelengvą kelią, kurį teko praeiti į amžinant Sūduvos krašto žmogaus atminimą.

Ne tik atidengtas koplytstulpis bylos apie knygnešį, kunigą, sielovadininką K.M.Švirmicką, ne tik mažu tiražu išleista knygelė suteiks žinių apie toli nuo Tėvynės lietuviams ir kitų tautybių žmonėms dirbusi dvasininką. XXVII knygos mēgėjų draugijos pirmininkės Dalios Poškienės teigimu, at-minimo paminklu išliks ir Valdo Kubiliaus straipsnis Draugijos metraščio 5 tome. Draugijos pirmininkė padėkojo marijampoliečiams už kilnus ir prasminges darbus, iprasmi-nančius kultūros paveldą, iš-saugojančius vertybės, pri-minsiančias ateities kartoms žodžio, meno laisvę. Paminėti prof. Stanislovo Sajausko, Justino Sajausko darbai, taip pat pagarsinti konferencijoje daly-vavusiu Draugijos narių – Kęstučio Subačiaus, Juozo Rimkaus, kunigo Sauliaus Bytauto, Gedimino Zemlicko, Henriko Kebeikio, Valdo Kubiliaus – darbai, taip paminėta gilių pė-saką i Marijampolės istoriją išrašiusi Beatričė Kleizaitė-Va-saris, padovanojusi žymiausių Lietuvos menininkų, gyvenu-sių ir kūrusių išeivijoje, darbus.

Konferencijos dalyviai ijdė-miai klausési Vytauto Didžio-

Skelbimai

Genocido bylos nagrinėjime – baigiamosios kalbos

Kviečiame dalyvauti Lietuvos partizanų vado Adolfo Rama-nausko-Vanago suėmimo, kankinimų ir nužudymo bylos nagrinėjime.

Lapkričio 24 d. (pirmadienį) 9.30 val. Kauno apygardos teisme (A. Mickevičiaus g. 18A, Kaunas) įvyks genocido baudžiamosios bylos nagrinėjimas. Numatomos baigiamosios kalbos. Po Konstitucinio Teismo genocido sąvokos iš-aiškinimo teismas toliau nagrinėja Lietuvos partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago suėmimo, kankinimų ir nužudymo bylą, kurioje kaltinimai, padėjus vykdyti genocidą, pateikti Lietuvos SSR Valstybės saugumo komiteto (KGB) – Lietuvos SSR VSK (KGB) Kauno miesto valdybos 7-ojo poskyrio pareigūnui leitenantui, operatyvinių pavedimų darbuotojui Iljai Vorobjovui.

Lapkričio 27 d. (ketvirtadienį) 9.30 val. kitas teismo posē-dis. Teismas nagrinės Lietuvos partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago suėmimo, kankinimų ir nužudymo bylą. Šioje genocido byloje kaltinimai, padėjus okupacinių valdžios atstovams vykdyti genocidą, pateikti kitam Lietuvą okupavusios SSSR represinės KGB struktūros pareigūnui – LSSR VSK (KGB) 4-osios valdybos 3-iojo skyriaus 1-ojo poskyrio vyresniajam operatyviniam igaliotiniui Stanislovui Drėlingui.

ISSN 2029-509X

Leidėjas LPKTS

Tremtinys

Mūsų adresas: Laisvės al. 39, LT-44309, Kaunas, tel. (8 37) 323 204, faksas (8 37) 323 214.
www.lpkts.lt, el. paštas: tremtinys@zebra.lt

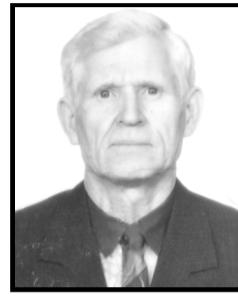
Redaktorė Jolita Navickienė. Redakcija: Dalia Maciukevičienė, Vesta Milerienė. Maketavo Ignas Navickas

Įmonės kodas 3000 32645
Ats./sąsk. Nr.LT18 70440600 0425 8365, AB „SEB“ bankas.

Redakcija pasilieka teisę trumpinti ir redaguoti straipsnius, rankraščiai negrąžinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autoriaus nuomone.

ILSĖKITĖS RAMYBĖJE

Emilijus Kokinas 1935–2014

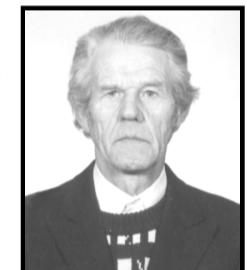
Gimė Zarasuose, keturis vaikus auginusio-je šeimoje. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, šeima persikelė į Duburių kaimą. Mo-kėsi Antazavės mokykloje. 1951 m. su tévais ir jauniausiu broliu Evaldu buvo ištremtas į Krasnojarsko sr. Jemeljanovo r. Uspenosk. Vyriausias brolis Jonas 1945 m. buvo žuvęs kovoje su sovietų okupantu, sesuo Janina slapstėsi, gyveno Vilniuje. Šešiolikmečiui Emilijui jau pirmąjį žiemą tremtyje teko dirbt. Vėliau mokėsi traktorininkų kursuose. 1958 m. grįžo į Lietuvą, bet gimtasis kraštas tremtinį neįsileido. Ap-sigveno Latvijoje, Elejos miestelyje. Pradėjo dirbtį Elejos RTS traktorininku. Vėliau persikelė gyventi į Joniškį. Dirbo Joniškio melio-racijos statybos valdyboje, vėliau užsiėmė sodininkyste, augino vai-kičius.

Palaidotas Joniškio liuteronų kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną Aldoną, dukteris Violetą, Gita-ną ir jų seimas.

LPKTS Joniškio filialas

Evaldas Kaziulis 1935–2014

Gimė Šilutės r. Stubrių k. gausioje ūkininkų šeimoje. 1951 m. šeimą ištremė į Krasnojarsko kr. Nazarovsko r. Tremtyje išbuvo iki 1956 m. Grįžęs į Lietuvą, apsigveno Šilalės r. Grimzdų k. Dirbo kolūkyje. Užaugino gausią šeimą.

Palaidotas Kvėdarnos parapijos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną, vaikus, vaikaičius, giminės ir artimuosius.

LPKTS Šilalės filialas

Jonas Zajankauskas 1928–2014

Gimė Alytaus aps. Alovės valsč. Domantonių k. ūkininkų šeimoje. 1951 m. šeimą ištremė į Krasnojarsko kr. Nazarovsko r. Tremtyje išbuvo iki 1956 m. Grįžęs į Lietuvą, apsigveno Šilalės r. Grimzdų k. Dirbo kolūkyje. Užaugino gausią šeimą.

Užjaučiame sūnų Romualdą, artimuosius ir bendražygius.

Gintaras Lučinskas

Genovaitė Mačiulytė-Baronienė 1928–2014

Gimė Rokiškio r. Šilaikių k. ūkininkų šeimoje, auginusioje penkis vaikus. Sukūrė šeimą su Alfonsu Baronu. 1949 m. su vyro šeima buvo ištremta į Irkutsko sr. Nukutsko r. Chamcharos k. Ten gimė trys sūnūs ir duktė. 1958 m. grįžę į Lietuvą, apsigveno Rokiškio r. Panemunėlio sen. Iš pradžių augino vaikus, vėliau dirbo pie-no surinkimo punkte.

Palaidota Rokiškio r. Kavolių k. kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame vaikus, jų šeimas ir artimuosius.

LPKTS Rokiškio filialas

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai
Tiražas 2330 egz.

Kaina 2 litai
0,58 euro

Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekcių atspindžiai“ remia

S P A U D O S ,
R A D I O I R
T E L E V I Z I O J S
R È M I M O
F O N D A S

Merkinėje pristatyta knyga „Jaunystė ant laisvės aukuro“

Spalio 23 dieną istorinę atmintį globojančios mūzos pakvietė į Merkinės muziejų, kur buvo pristatoma iš Barčių kaimo kilusios Bronės Ratkevičienės atsiminimų knyga „Jaunystė ant laisvės aukuro“. Renginyje dalyvavo ir apie savo gyvenimą pasakojo knygos autorė, gimusi 1923 metais, knygos atsiradimo kelią pristatė leidyba pasirūpinęs ne vienos knygos autorius ir sudarytojas, buvęs tremtinys ir politinis kalnynas Vytautas Kazulionis. Susirinkusiuju širdis itin džiugino jautriai Varėnos politinių kalinių ir tremtinių ansamblis „Viltis“, vadovaujamo Gražinos Kuodienės, dainuojamos partizanų dainos. Renginio programoje dalyvavo ir Merkinės jaunimas: įdomiausias ištraukas iš knygos skaitė Merkinės Vinco Krėvės gimnazijos mokiniai, jaunieji šauliai: Audronė Kibirkštytė, Gabrielė Krutulytė, Ignas Urbelionis, Evaldas Korobovas.

Kaip ši knyga ir jos autorė susijusios su Merkinė? Dar buvusio Merkinės muziejaus direktoriaus Amžinybėn iškeiliavusio Juozo Kaupinio darbo metais nuo Barčių kaimo kilusi ir šiuo metu Varėnoje gyvenanti Bronė Česokaitė-Ratkovičienė Merkinės Laisvės kovų ir kančių muziejui perdarė asmeninius siuvimo darbo įrankius: plaktuką, ylą, reples, adatas, kuriuos ji naudojo tremtyje Mordovijoje, ir keletą siuvinį, rožančių, nuotraukų. Apžiūrinėdamas šiuos eksponatus 2013 metų vasarą nesitikėjau, kad 2004 metų rudenį Bronė teks pamatyti Merkinėje ir dar tokia gražia proga – autobiografinės knygos pristatyyme. Eksponatai be gyvo žodžio ir juos supančių pasakojimų dažniausiai yra nebylūs. Kiekviena atsiminimų knyga nutiesia tiltus į praetit, užpildo nežinomybės vakuumą ir dabarties kartoms tarnauja kaip pats autentiškiausias praeities liudijimas ir vargu ar galime geriau pažinti istoriją, kaip tik skaitydami tokio pobūdžio at-

siminimus.

Trumpai apie autorę. Knygos autorė gimė 1923 metais Barčių kaime, Lenkijos okupuotame Vilniaus krašte. Tėvai buvo ūkininkai, lietuvių, darbštūs žmonės, mylintys savo kraštą. Šeimoje augo net aštuoni vaikai. Būdama vyriausia iš vaikų, nuo mažens Bronė daug dirbo, padėjo tėvams prižiūrėti ūkį. Gal dėl to užaugo ištverminga, darbštī, pareiginga ir valinga. Tai itin jaučiasi iš atskirų įtemptų knygoje pateiktų situacijų. Vaikus tėvai augino skiepydami meilę Tėvynei. Antrosios sovietų okupacijos metu Bronė išitraukė į aktyvą antisovietinės rezistencijos veiklą, tapo partizanų ryšininkę, gabendavo jų korespondenciją, vaistus, būdama siuvėja, pagelbėdavo drabužiais. 1947 metų liepos 2 dieną buvo suimta, nugabenta į Varėnos NKVD būstinę ir ten žiauriai kankinta. Rudeniop tardymams perkelta į Vilniaus saugumo rūmus, metų gale – į Lukiskių kalėjimą. Nuteista 10 metų lagerio. 1948 metų sausį su kitais likimo broliais ir sese rimis išgabenta į Oršos kalinių perskirstymo punktą, iš čia praėjus daugiau nei pusmečiui – į lagerį Mordovijoje. Šiose vietose išgyveno visus lagerio tvarkos ir nežmogiškų sąlygų išbandymus: šaltį, badą, ligas, psychologinių terorą, beteisiškumą, moralines kančias, kai sužinojo, kad tais pačiais metais iš gimtojo krašto ištremta bene visa gausi Česokų šeimyna. Dėl savo tvirto charakterio, sumanumo, darbštumo, užsigrudinimo knygos autorė atlaikė visas tremties negandas, stengėsi ne tik išgyventi, bet ir padėti kitiems, jai itin rūpejo šeimos likimas. Tik 1956 metais gavo leidimą išvykti pas šeimą į Krasnojarsko sritį. 1958 metais grįžo į Lietuvą. Apsigyveno Varėnoje. 1971 metais ištėkėjo už Jono Ratkovičiaus. Prasidėjus Atgimimui, pagal išgales išitraukė į šalies atkūrimo veiklą.

Visa šio nelengovo gyvenimo istorija atgulė į knygą, kurioje taip įdomiai pristatyti tremties išgyvenimai. Knygą skaitydami kartu susipažiame su pačia knygos autore. Knygos leidybą parėmė ne tik Varėnos rajono savivaldybė, LGGRTC, bet ir keletas privačių asmenų bei įmonių. Džiaugiamės artimesne pažintimi, džiaugiamės išeista knyga, džiaugiamės įvykusiu renginiu.

Mindaugas ČERNIAUSKAS

Kumpiku kaimo tremtiniai

Negaliu pamiršti tremtinį iš savo gimtojo kaimo. Tai buvo paprasti kaimo žmonės, kuriuos okupantas pavadinė „buozėmis“. Kai kurie palaikė ryšius su partizanais, buvo tų partizanų tėvai ar giminės.

Jurgio Barasos šeima ištremta į Krasnojarsko kraštą per suplanuotą trėmimą. Rajone buvo kitas Barasa, nemenkas turčius, turėjo daug žemės ir miško. Lyg ir jis turėjo būti ištremtas. Tačiau jo žmona dirbo NKVD, taigi Barasos neištremė, jo vieton paėmė Jurgi Barasą iš mūsų, Kumpiku, kaimo. Jis turėjo vos 11 hektarų žemės su visais krūmokšniais, bet saugumas pripaišė nebūtų nusikaltimui ir J. Barasą išvežė.

Kiek pamenu, iki trėmimo į Sibirą J. Barasos šeimoje augo trys mergaitės ir berniukas. Pastarasis sirgo nepagydoma liga ir būdamas devynerių metų mirė. Dvivyresnės mergaitės lanke Kumpiku pradžios mokyklą. Gerai prisimenu vyrėniją Liudą. Ji lankė ketvirtą, aš – antrą klasę. Liuda buvo graži – mes, mažesnieji, dėl jos „varžėmės“, kartais net apsistumdydavome iki ašarų. Už tai mokytojas paklupdydavo į kampą.

Prisimenu ir Barasų sodybą. Ji buvo gražioje vietoje, prie Grūslaukės–Darbėnų kelio. Sodyboje augo šimtamečiai ąžuolai, turbūt senelių sodinti. Viskas tvarkingai surėdyta. Vasarą kvepėjo alyvos, jazminai, žydėjo daug įvairių spalvių gėlių. Pastatai buvo neapleisti, gero šeimininko rankose. Tik kai ištremė, pastatus stribai nugarė, o rastus išvežė į Darbėnų stribokiją. Dabar J. Barasos sodybos vietoje – lygūs laukai, neliko nė šimtamečių ąžuolių. Tik prie keliuko, einančio į Kumpikus, vienas ąžuolas dar žaliuoja. Priejo prikalta meistro Vytauto Vaičiukauskos kurta medinė koplytėlė, nuo nelaimių saugantikeliai ir menanti J. Barasos gimtinę...

1949 metų pavasarį sovietų karai ir stribai vykdė trėmimą. Vieną rytą apsiautė ir J. Barasos namus, apšimirinėjo vieną pastatus. Vienas Barasų giminaitis prieš kurį laiką buvo prasėjęs pasaugoti lengvajį automobilį, kuris apkrautais šienu stovėjo daržinėje. Aptiko tamai, nes viatos buvo atkapsčiusios jos lempas. Sovietų viršininkas supykęs pasakė: „Pa-

Iš kairės: Liuda Barasaitė-Piekienė, Nastė Sodytė-Jurgutienė, Elena Petrauskaitė-Martinkienė

Iš kairės: Audrutė, Ieva, vietinė Nadiežda, Nastė, Paulius, Romas, Liuda ir Milda prie J. Barasos ir A. Sodžio kapavietės. Irbėjus, 2014 metai

paša, ruošk šeimą kelionei į Sibirą“. O dar ir bunkerį po ažuolu aptiko... tais metais, saugodamiesi nuo lėktuvų antskrydžių, daug kaimo žmonių tokius bunkerius prie namų buvo išsikasę. Ten J. Barasos šeima laikė ir maisto atsargas – buvo neseniai nudūrė kiaulę ir išrūkytas dešras sunešė į bunkerį. Tai pamatė sovietai apkaltino partizanų slėpimu.

Taigi saugumas pripaišė daugybę nusikaltimų ir isakė ruoštis kelionei. Tik kai žmona Kotryna nubėjo į bunkerį pasiimti kelionei maisto, dešrų jau nebebuvo.

Visą šeimą – Jurgį, Kotryną, trylikametę Liudą, devynmetę Danutę ir aštuonmetę Aldoną – išvežė Darbėnų link.

Tais trėmimų metais daug žmonių buvo apvogta. Netoli J. Barasos gyvenės Kazys Gricius papjovė kiaulę ir émė šiaudais svilinti. Pamatė, kad keliu atlecia pilnas vežimas sovietų. Dar nebaigtą svilinti kiaulę paslėpė šiaudų žage, o patys suėjo į trobą. Žiūri pro langą, ogi sovietai apėjo aplink žagą, išvilko skerdieną ir – į vežimą. Kazys Gricius tik pasikaušė ir šeimynai pasakė, kad šiemet neteksvalgyti mėsos.

Tokie buvo laikai. Daug visai nekalta Lietuvos žmonių

atsidūrė speiguotame Sibire. Ir tik kai pasimirė „didysis vadadas“ Stalinas, tremtiniams atsirado galimybų grįžti namo.

J. Barasa mirė Sibire 1955 metais. 1958 metais į Lietuvą grįžo jo šeima. Tačiau namų neberado. Vyriausia duktė Liuda šiandien gyvena Darbėnuose. Kitos dvi jos seserys – Klaipėdoje.

Dukterys mylimam tėveliui užsakė padirbtį paminklą ir 2011 metais nuvežė į Sibirą. Paminklas skirtas dviem žmonėms: Jurgui Barasai ir Antanui Sodžiui iš Grūslaukės. Pastarasis mirė 1949 metais vos nuvykės į tremties vietą. Abu, kaip artimi, iš vieno valsčiaus, palaidoti ir viename kape.

Šių metų rugpjūtį Jurgio Barasos bei Antano Sodžio giminės (dar be jų dviejuose kaiminėse) palaidotas Vytautas Petrauskas iš Grūslaukės) nuvyko į tremties vietą – Irbėjų aplankytinė ten palaidotų artimųjų. Keliavo ir Vytauto Petrausko duktė Elena Petrauskaitė-Martinkienė su artimaisiais. Kelionė truko aštuonias dienas. Kraštiečiai aplankė ne tik artimujų, bet ir visų pažistamų kapelius, apsodino gélémis, uždegė žvakučių. Ir nė kiek nepavargė grįžo į gimtąjį Lietuvą.

Juozas BAUŽYS

Skelbimas

Lapkričio 30 d. (sekmadienis) 13 val. Kauno įgulos kariņkų ramovėje įvyks konferencija „Žymiausios Lietuvos moterų istorijos tékmėje“. Koncertuoja Kauno kultūros centro „Tautos namai“ vyrų choras

„Perkūnas“. Buseksponuojama dailininkės Laimos Tubelytės-Kriukeliénės viduramžių žymiausių moterų portretai ir Karaliaus Mindaugo profesinio mokymo centro ir Šv. Ignaco Lojolos kolegijos sukurti ko-

lekcija „Karalių pasakos“.

Renginio globėja – LR Seimo narė Vincė Vaidevutė-Marevičienė. Organizatoriai – Lietuvos moterų lyga ir Lietuvos kariuomenės Kauno įgulos karininkų ramovė.